

УДК 657.62:336.717

Ю.К.Семениченко, доц., канд. екон .наук, , докторант
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана», м.Київ

Організаційна побудова аналітичного процесу в банках

В статті розглядається організаційний підхід до проведення аналізу банківської діяльності. Було досліджено роль аналітичної служби як суб'єкта управління в системі фінансового менеджменту, розкриті функції аналітичної служби банку. В дослідженні уточнена та обґрунтована структура етапів аналітичного процесу та сформульовані їх особливості

аналіз, банківська діяльність, фінансовий менеджмент, казначейство, організація аналізу, етапи, функції, планування, звітність

Постановка проблеми. Фінансово-економічний аналіз є однією із найважливіших функцій фінансового менеджменту в банках. В сучасних умовах, коли ніякі державні та ринкові регулятори не спроможні подіяти на розвиток банківського сектору, він один дозволяє визначити реальний фінансовий стан і конкурентоспроможність банківської установи. Мета фінансово-економічного аналізу – оцінити фінансовий стан установи на основі достовірної інформації, визначити фінансовий результат, фінансову стійкість банку, ліквідність його балансу, платоспроможність, оцінити ефективність використання капіталу, спрогнозувати майбутній фінансовий, економічний соціальний розвиток установи.

Ефективність більшості управлінських рішень може бути оцінена за допомогою фінансових показників, тому фінансово-економічний аналіз є етапом і однією з основних умов забезпечення якості і ефективності рішень, що приймаються. Окрім здійснення узагальнюючої оцінки економічної ефективності діяльності банку фінансовий аналіз є інструментом прогнозування і фінансового моделювання діяльності банку, методом вивчення і оцінки її альтернативних напрямів, методом оцінки вартості кредитної установи.

Підвищення ефективності банківської діяльності багато в чому залежить від обґрунтованості, своєчасності і доцільності управлінських рішень, що приймаються. Адже правильно організована робота по аналітичному дослідженню результатів діяльності може забезпечити його дієвість і ефективність, ґрунтовно вплинути на хід процесів і явищ, що відбуваються в банківській сфері. Тому організація аналізу банківської діяльності повинна носити науковий характер аналізу - враховувати економічні закони, проводитися з використанням науковий обґрунтованих методик, ґрунтуватися на досягненнях науки в банківській галузі інших країн, на нових технологіях, в тому числі нових комп'ютерних аналітичних моделях з фінансово-економічного аналізу, програмах. Проведення аналізу діяльності банку має бути службовим обов'язком керівників різних рівнів і службовців, що мають відношення до ухвалення управлінських рішень. Від того, наскільки раціонально розподілені між ними обов'язки по проведенню аналізу, залежить не лише повнота обхвату об'єктів аналізу, але і унеможливується багатократного проведення одних і тих же досліджень різними особами, що сприяє ефективному використанню робочого часу і забезпечує комплексність аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В розробку теоретичних і організаційно-методичних положень фінансово-економічного аналізу в банківській сфері діяльності значний вклад внесли російські та інші зарубіжні учені. Провідне місце належить роботам

Л.Г.Батракової, В.В.Іванова, В.В.Кисельова, І.В.Ларіонової, Ю.С.Масленченкова, Г.С.Панової, Е.Г.Потоцької, К.К.Садвакасова, Л.Р.Смірної, Г.Г.Фетісова, В.Е. Черкасова, Г.Н.Щербакової, Е.Б.Ширінської, Е.Гілла, Р.Коттера, Д.МакНотона, М.Міллера, Ф.Модільяні, М.Портера, П.С.Роуза, Е.Ріда, Д.Ф.Сінкі, А.Стрікланда, Ч.Т.Хорнгрена, У.Шарпа та ін. Крім того, значний вплив на становлення і розвиток теоретико-методологічних та організаційних основ аналізу діяльності кредитних організацій зробили дослідження таких українських та російських учених в області бухгалтерського обліку, економічного аналізу і аудиту господарюючих суб'єктів як М.І.Баканова, П.С.Безруких, С.Б.Барнгольц, Л.Бернстайна, О.Н.Волкової, А.М.Герасимовича, Л.Т.Гиляровської, Л.В.Донцова, Ю.А.Данілювського, В.П.Завгороднього, В.М.Івахненка, Д.А.Ендовіцького, О.В.Ефімова, І.І.Каракоза, В.В.Ковальова, А.М.Кузьминського, Ю.А.Кузьминського, І.Лазарішиної, Н.П.Любушкіна, Є.Мниха, М.В.Мірошника, Н.А.Никіфорова, В.Ф.Палія, І.М.Парасій-Вергуненко, В.І.Петрова, В.І.Подільського, Л.О.Примостки, Г.В.Савіцької, В.І.Самборського, Р.С.Сайфуліна, В.В.Сопко, Г.М.Тадія, М.Г.Чумаченка, А.Д.Шеремета. В питаннях організації фінансового аналізу багато праць присвячено дослідженню етапів проведення аналізу діяльності господарюючих суб'єктів, збору і класифікації інформаційного забезпечення, проблемам вибору і обробки носіїв аналітичної інформації, плануванню аналітичної роботи, оформленню результатів аналізу.

Невирішені раніше частини проблеми. Не дивлячись на досить повне освітлення в економічній літературі методологічних та методичних підходів до аналізу окремих банківських операцій і оцінки їх ефективності, до сих пір залишається недослідженою організація фінансово-економічного аналізу діяльності комерційних і державних банків України, що представляє важливе теоретичне і прикладне значення. Так, до теперішнього часу недостатньо розкрито планування аналізу діяльності банку, питання уніфікації та регламентації аналізу, розробки універсальних програм аналізу різних об'єктів як вузьких, так і комплексних. Крім зазначених проблем, можна назвати досить обмежене визначення в науковому плані етапності аналізу банківської діяльності, а також нормативно-інструктивного забезпечення складання і вибору форм та носіїв аналітичної інформації в банках. Хоча інтерес до цього напряму досліджень зростає як з боку науковців, так і з боку практиків, у наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених відсутня цілісна концепція організації аналізу банківської діяльності.

Треба зазначити, що важливим принципом в організації аналітичної роботи на будь-якому підприємстві або в банківській установі є її регламентація і уніфікація. Регламентація передбачає розробку для кожного виконавця обов'язкового мінімуму таблиць і вихідних форм аналізу. Уніфікація (стандартизація) аналізу передбачає створення типових методик і інструкцій, вихідних форм і таблиць, стандартних програм, єдиних критеріїв оцінки, що забезпечує порівнянність, зведенність результатів аналізу на більш високому рівні управління, підвищує об'єктивність оцінки діяльності внутрішніх підрозділів та відділів банку, зменшує витрати часу на аналіз і у результаті сприяє підвищенню його ефективності. Внаслідок самостійності і комерціалізації 95% банків України, різних методів управління і різної спеціалізації регламентацію і уніфікацію аналізу банківської діяльності важко здійснити. Таким чином, дослідження цих процесів, створення відповідних документів, інструкцій для повного виконання регламентації та стандартизації аналізу є важливим кроком в розбудові наукового мислення щодо організації аналізу банківської діяльності.

Постановка задачі (мета і цілі дослідження). Метою дослідження є розробка організаційних підходів до проведення фінансово-економічного аналізу банківської діяльності. Для досягнення вказаної мети в роботі поставлені наступні взаємозв'язані завдання:

а) розкрити теоретичні положення концепції організації фінансово-економічного аналізу діяльності банків і обґрунтувати напрями її розвитку;

б) визначити роль аналітичної служби банку як суб'єкту управління в системі фінансового менеджменту;

в) розкрити функції аналітичної служби банку та напрямки використання інформації, створеної в цьому підрозділі;

г) визначити типи операцій, які приймають участь в аналітичному процесі;

д) уточнити етапи аналітичного процесу та сформулювати їх особливості.

Виклад основного матеріалу. Результати дослідження.

Аналітична служба є одним із суб'єктів управління у фінансовому менеджменті банку. Взагалі суб'єктами управління називають комплекс підрозділів, які за допомогою різноманітних форм управлінського впливу забезпечують ефективне управління фінансами в банку [1, с.16]. Основні функції фінансового менеджменту накладають відбиток на його організаційну структуру, яка повинна сприяти послідовній реалізації функції фінансового планування, фінансового аналізу, регулювання та фінансового контролю в комерційному банку. Крім того, організаційна структура фінансового менеджменту має враховувати особливості об'єкта управління: необхідність управління ліквідністю, ризиками і прибутковістю.

Фінансовий менеджмент є однією з підсистем менеджменту в банку і об'єднує в собі взаємопов'язані функції: фінансового планування, фінансового аналізу, регулювання, фінансового контролю. Таким чином аналіз, планування, регулювання і контроль будуть розглядатися стосовно управління фінансами, тому з усієї системи економічного аналізу виокремлюється тільки фінансовий аналіз.

Особливістю фінансового аналізу діяльності банку є те, то дані аналізу використовуються як база для всіх інших функцій. Так, результати попереднього аналізу — оцінні показники — використовуються в процесі фінансового планування, результати оперативного аналізу - в процесі прийняття рішень при виконанні регулятивних функцій, результати подальшого і перспективного аналізу використовуються при виконанні контрольних функцій, а також у процесі прийняття рішень щодо майбутнього розвитку банку.

Діяльність аналітичної служби в банку через специфіку його діяльності зосереджена на фінансовому аналізі. Аналітична служба виконує двояке завдання. З одного боку, аналітична служба як самостійний підрозділ забезпечує керівництво банку необхідною аналітичною інформацією. З іншого боку, результати її діяльності забезпечують нормальну роботу всіх інших фінансових служб. На стадії планування аналітична інформація необхідна для проходження оцінної фази, суть якої полягає в комплексному оцінюванні діяльності банку та його потенційних можливостей. На стадії регулювання оперативна аналітична інформація необхідна для оцінювання поточної ситуації в процесі прийняття рішень. На стадії контролю необхідна оцінка діяльності банку за минулий період. Саме тому організація фінансового менеджменту в комерційних банках починається зі створення відділу фінансового планування і аналізу.

Аналітичний процес як технологічна сукупність складається з кількох видів самостійних робіт, кожний з яких, у свою чергу, поділяють на самостійні операції [2, с.162]. **Аналітична операція** — це дія над економічними даними (або економічною інформацією) з метою одержання різних проміжних або кінцевих показників аналітичного характеру, які можуть бути використані для розроблення та прийняття управлінського рішення.

Операції, що використовуються в аналітичному процесі, можна поділити на п'ять типів (категорій): механічні, переробні, творчі, контрольно-перевірчі та управлінські. Співвідношення різних операцій формує аналітичну інформаційну фазу, кілька аналітичних фаз становлять етап аналітичного процесу.

Значне місце в організації аналітичної роботи належить визначенню змісту і послідовності окремих її етапів [3, с.165]. Перелік етапів економічного аналізу та аналізу банківської діяльності в підручниках різних авторів і навчальних посібниках коливається в

межах від трьох до восьми (три – колектив авторів під редакцією академіка М.Г.Чумаченко [3, с.165]; О.В.Васюренко, К.О.Волохата [4, с.28]; В.В.Сопко, В.П.Завгородній[2,с.162]; А.М.Кузьминський, В.В.Сопко[5, с.94]; І.М.Парасій-Вергуненко [6, с.31], чотири – Р.І.Тиркало, З.І.Щибиволок[7, с.73]; п'ять етапів– М.І.Баканов, А.Д.Шеремет [8, с.226-227], Л.О.Примостка[9, с.57-58], шість – І.І.Каракоз, В.І.Самборський [10,с.69], сім етапів– Г.В.Савицька[11, с.24]).

Аналітичний процес у суб'єкта господарювання, за визначенням В.В.Сопка і В.П.Завгороднього, є технологічною сукупністю операцій, яка складається з таких етапів: підготовчого, аналітичного оброблення інформації, завершального — узагальнення результатів аналізу [2,с.152]. Цілком вірно стверджує автор ПримосткаЛ.О., що технологія банківського аналізу в цілому є такою самою, але для здійснення оперативного управління фінансовими потоками потрібна певна деталізація. У цьому плані заслуговує на увагу концепція інформаційно-аналітичного «дерева» банку, розроблена російськими вченими Ширинською Е.Б. та Пономарьовою Н.А. [12,с. 58]. Згідно із запропонованим ними підходом у структурі аналітичного процесу виокремлюють п'ять рівнів аналітики, які формують «дерево» з його «кореневою системою», «короною» та «верхівкою». В основу покладено принцип наскрізного проходження інформації через усі рівні з поступовою систематизацією, агрегацією та узагальненням. Як підкреслюють автори, створення інформаційно-аналітичного «дерева» банку «...належить до комплексних завдань організаційного, методологічного, матеріально-технічного і технологічного характеру» [12, с. 59].

Автор Примостка Л.О. зосереджується на процесі комплексного фінансово-економічного аналізу банку, де головним є формування інформаційно-аналітичного поля [9,с.56-57]. Тому серед етапів аналітичного процесу виділено підготовчо-інформаційний етап, етап аналітичної обробки інформації, етап складання результативних таблиць і проведення різних видів аналізу, етап узагальнення аналітичної інформації та складання фінансової звітності, етап формування внутрішньої звітності казначейства.

Узагальнюючи інформацію із різних літературних джерел, а також специфіку аналізу діяльності банку, побудуємо етапність загального аналізу банківської діяльності, яка зберігається при різних видах аналізу, таких як комплексний, тематичний, фінансово-економічний, статистичний тощо (рис.1). Окремим видом дослідження є системний аналіз банківської діяльності, при якому етапність значно відрізняється внаслідок специфіки об'єктів та задач цього аналізу.

Управлінський етап аналітичного процесу передбачає визначення мети аналізу, задач аналізу, вибір об'єктів дослідження, строків виконання. **Плановий етап** означає складання програми аналізу, планів тематичного аналізу, положень про аналіз окремих операцій або складання планових документів (бюджету), методик проведення окремих видів аналізу, в тому числі в окремих підрозділах банку, положень про планування діяльності банку.

Інформаційно-перевірчий етап включає вибір і підготовку різного виду інформаційних вхідних джерел, це комплекс самостійних робіт, під час яких здійснюється підготовка різної інформації до аналітичної обробки.

У свою чергу, цей етап поділяють на кілька самостійних робіт. Інформаційними джерелами є всі параметри укладених казначейством угод: суми, строки, валюти, відсоткові ставки, контрагенти і т. ін. Перелік вхідних параметрів визначається змістом фінансової операції банку відповідно до вимог управлінського процесу. Одержана від дилерів інформація фіксується в таблицях, які подають лістинги згрупованих за певними ознаками казначейських операцій. Такими ознаками можуть бути види фінансових інструментів, види валют, позиції за коррахунками, угоди за міжбанківськими кредитами тощо. Лістинги є первинними носіями інформації. Наступними джерелами є внутрішня звітність казначейства, фінансова та статистична звітність банку.

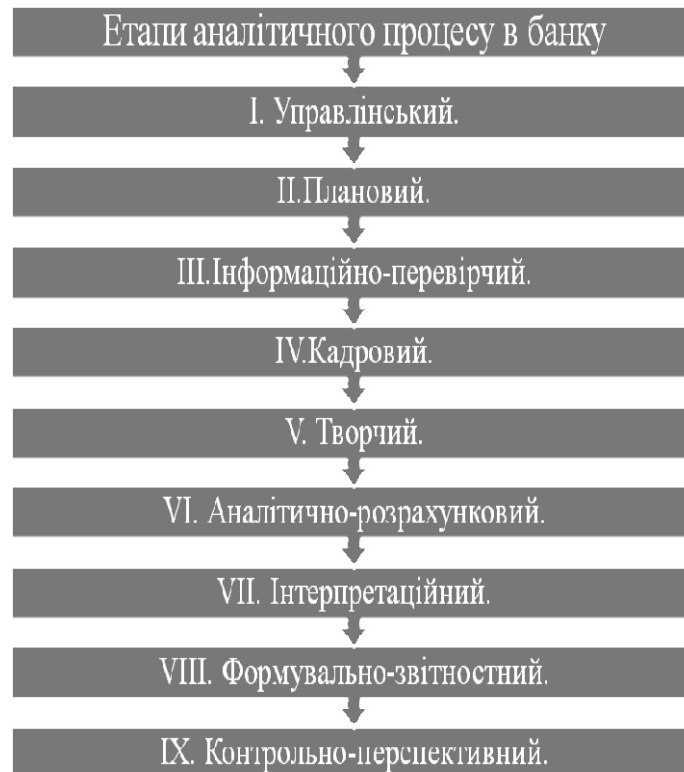

Рисунок 1 – Схема етапів аналітичного процесу в банках

Достовірність аналітичних висновків залежить перш за все від якості звітних матеріалів. Помилки, неув'язки і всі інші недоліки, що містяться в звітності, можуть відбитися на аналітичних розрахунках, спотворити результати аналізу. Тому попередньою умовою аналізу є ретельна перевірка всіх матеріалів, що залучаються до аналізу.

Для процесу аналізу банку дуже важливий *кадровий етап* аналізу. На ньому визначаються виконавці аналізу, які можуть бути аналітиками відповідного відділу, керівниками відділів, керівниками управлінь або департаментів банку, іншими менеджерами або працівниками банку. Також вибираються користувачі інформації аналізу, його результатів і пропозицій. Важливим в цьому процесі є визначення підпорядкованості суб'єктів аналізу (як аналітичної служби, так і окремих виконавців), повноважень суб'єктів. Також необхідним є раціональний розподіл робочого часу, розробка посадових інструкцій, технологій аналізу в кожному відділі, схем передачі інформації від одного виконавця аналізу до іншого, в тому числі в різних підрозділах банку.

Наступним етапом аналітичного процесу є *творчий етап аналізу*, який передбачає консолідацію всіх проведених за день операцій, обробку лістингів та формування портфелів казначейства банку за сальдовим методом. Аналітичні таблиці складаються щоденно після закінчення операційного дня і вміщують повний набір параметрів кожного портфеля. На цьому етапі вибирають методику аналізу, яка передбачає сукупність методів, способів і прийомів, що будуть використовуватися, а також будують систему фінансових та інших показників - абсолютних, середніх та відносних, що будуть характеризувати об'єкт аналізу. Також на цьому етапі вибирається технічне забезпечення аналізу.

Аналітично-розрахунковий етап включає аналітичну обробку даних за допомогою різних методичних і технічних прийомів. На цьому етапі здійснюють комплекс

розрахунків (арифметичних, логічних і т. ін.) і процедур, які дають змогу добути підсумкові дані для використання в підготовці управлінських рішень.

Інтерпретаційний етап завершує розрахункову частину аналітичної роботи. Цей етап здійснює узагальнення аналітичної інформації. На цьому етапі дається оцінка результатів проведених банком операцій або процесу, явища, яке відбулося в банку (наприклад, введення нового продукту), також підсумовується результат роботи підрозділів, готуються висновки, пропозиції, спрямовані на поліпшення роботи. Етап передбачає розробку організаційно-технічних заходів щодо усунення недоліків, підвищення ефективності використання виявлених резервів.

Формувально-звітностний етап аналітичної роботи складається в формуванні щоденної звітності, для чого інформація, одержана на попередніх етапах, консолідується до рівня рахунків синтетичного обліку. Звіт про проведені казначейські операції банку складається щоденно і не тільки потрапляє в центральну бухгалтерію для опрацювання щоденного балансу, а й надсилається керівництву банку.

Проте для ефективного здійснення управлінського процесу номенклатури бухгалтерських рахунків може бути замало. Тоді паралельно формується внутрішня (управлінська) звітність у розрізі тієї аналітичної номенклатури, яка необхідна для управління фінансовими потоками банку. Наприклад, звіти можуть складатися як за видами операцій, так за відділами фронт-офісу, які їх провели, або за строками укладених угод. Також складається внутрішня звітність казначейства за певний період (як правило звітний) за тими напрямками, котрі необхідно проаналізувати для підвищення ефективності роботи казначейства.

Контрольно-перспективний етап аналітичного процесу означає підготовку розпорядчих актів, призначення осіб, відповідальних за виконання прийнятих рішень, контроль за впровадженням у діяльність банку пропозицій, що було висунуто за результатами аналізу. Результати аналізу діяльності банку повинні доводитися до відома колективу, до менеджерів, враховуючи ступінь їх колегіальності, обговорюватися на загальних зборах засновників або акціонерів, що допоможе успішніше упроваджувати заходи, що рекомендуються, більш повно виявляти наявні резерви і недоліки в роботі банку.

На кожному етапі об'єктами організації аналітичного процесу є аналітичні номенклатури, носії аналітичних номенклатур, рух носіїв аналітичної номенклатури в процесі обробки та формування показників, забезпечення аналітичного процесу. Найскладнішим в організації технології аналітичного процесу є забезпечення руху аналітичної інформації та її матеріальних носіїв.

Висновки. Як показало дослідження, основне завдання організації технології аналітичного процесу полягає в тому, щоб визначити канали руху та передавання інформації від одного виконавця до іншого за технологічною схемою та в найкоротший час.

Обробка даних як основний етап аналітичного процесу полягає в перетворенні вхідної інформації у вихідну за допомогою логічних та обчислювальних операцій і може виконуватися вручну або за допомогою різних програмних засобів, модулів. За будь-якого варіанта поділ етапу на фази залежатиме від масштабів робіт та наявності технічних засобів.

У процесі аналітичної роботи окремі складові названих етапів можуть повторюватися. Така ситуація стає можливою, наприклад, тоді, коли на якомусь із етапів дослідження виникає необхідність розширити факторне поле аналізу, що потребує нової допоміжної роботи.

Зрозуміло, що межі етапів мають певною мірою умовний характер і є дуже рухливими: за рахунок інтенсифікації робіт на одному з етапів відбувається скорочення на якомусь іншому і т. п. Треба зазначити, що восьмий етап аналітичної роботи взагалі може бути присутній на кожному із інших етапів – це формування, обробка різної звітної

інформації. Отже, головним завданням такої поетапної регламентації економічного аналізу є забезпечення дійового поточного контролю за дотриманням якості аналітичної роботи і термінів її виконання.

Список літератури

1. Казначейство банку: Навч. посіб. / [Кириченко О.А., Денисенко М.П., Гречан А.П. та ін.]; За ред. д.е.н., проф. О.А.Кириченка та д.е.н., проф. М.П.Денисенка. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 464 с.
2. Сопко, В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: Підручник [Текст] / В.В.Сопко, В.П.Завгородній. — К.: КНЕУ, 2004. — 411 с.
3. Економічний аналіз: Навч.посібник / [М.А.Болюх, В.З. Бурчевський, М.І.Горбатов та ін.]; За ред. акад.НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. – [Вид.2-ге, перероб. і доп.] – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.
4. Васюренко О.В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: Навч.посіб./ О.В.Васюренко, К.О.Волохата. – К.: Знання, 2006. – 463 с.
5. Кузьминский, А.Н. Организация бухгалтерского учета и экономического анализа в промышленности: Практ.руководство [Текст]/ А.Н.Кузьминский, В.В.Сопко. – С.: Финансы и статистика, 1984. - 200 с.
6. Парасій – Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності: навч.-метод. посіб. для самост.вивч.дисц. / Ірина Михайлівна Парасій-Вергуненко. – К.: КНЕУ, 2003. – 347 с.
7. Тиркало, Р.І. Фінансовий аналіз комерційного банку: основи теорії, експрес-діагностика, рейтинг: Навч.посіб. / Р.І.Тиркало, З.І.Щибиволок.– К.: «Слобожанщина», 1999. – 236 с.
8. Баканов М.И. Теория анализа хозяйственной деятельности: учебн./ М.И.Баканов, А.Д.Шеремет. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 287 с.: [ил.]
9. Примостка, Л.О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі: Монографія/ Людмила Олександрівна Примостка. – К.: КНЕУ, 2002. – 316 с.
10. Каракоз И.И. Теория экономического анализа: учебн.пособие для студентов вузов / И.И.Каракоз, В.И.Самборський. – К.: Выща шк. Головное изд-во, 1989. – 255 с.; [табл.11, ил.15].
11. Савицька, Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч.посіб. [Текст] / Г.В.Савицька. - [3-тє вид, випр. і доп.]- К.: Знання, 2007. – 668 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
12. Ширинская Е.Б. Финансово-аналитическая служба в банке: Практ.пособие / Е.Б.Ширинская, Н.А.Пономарева, В.А.Купчинский. – М.: ФБК-ПРЕСС, 1998. – 144 с.

Ю. Семениченко

Организационное построение аналитического процесса в банках

В статье рассматривается организационный подход к проведению анализа банковской деятельности. Была исследована роль аналитической службы как субъекта управления в системе финансового менеджмента, раскрыты функции аналитической службы банка. В исследовании уточнена и обоснована структура этапов аналитического процесса и сформулированы их особенности.

Y. Semenichenko

An organizational construction of analytical process is in banks

In the article the organizational going is examined near the leadthrough of analysis of bank activity. The role of analytical service was investigational as a subject of management in the system of financial management, exposed functions of analytical service of bank. In research specified and the grounded structure of the stages of analytical process and their features are formulated.

Одержано 11.11.10